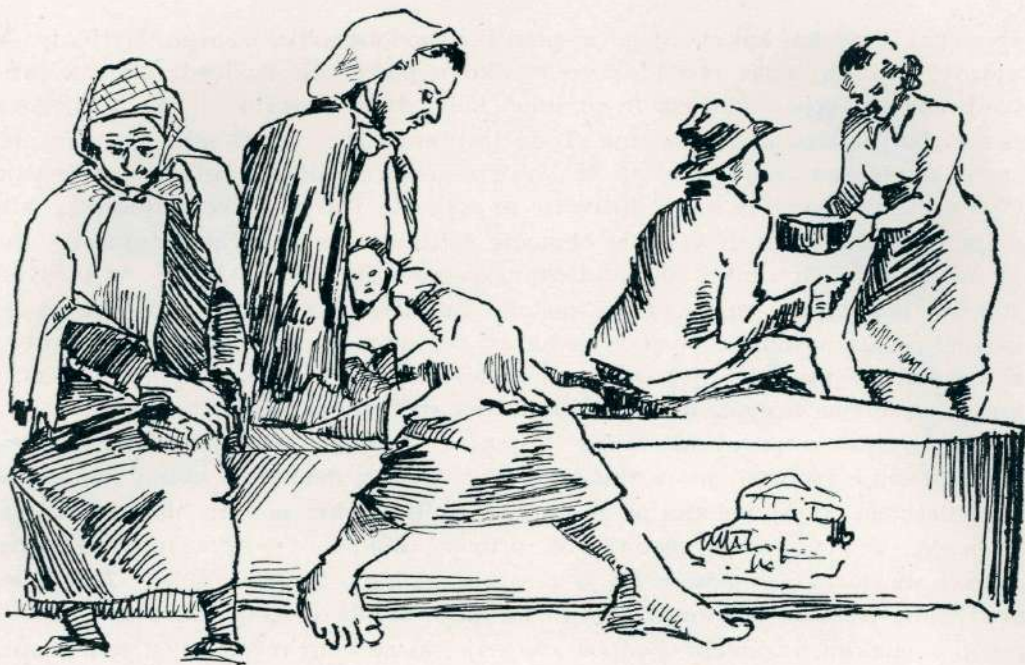

Književnost

Alojz Gradnik, Zlate lestve. Pesmi. Natisnila in založila Narodna tiskarna d. d. v Ljubljani. 1940. Str. 112.

Komaj dobri dve leti potem, ko je izšla pesnikova predzadnja zbirka »Večni studenci« (1938), nas je Alojz Gradnik presenetil z novo knjigo poezij. Čeprav se avtor medtem ni Bog vedi kako pogosto oglašal v javnosti, vsebuje njegova zadnja pesniška zbirka, ki ima naslov »Zlate lestve«, skoraj šestdeset pesmi. Od njih je bilo poprej objavljenih razmeroma malo. V Dejanju so izšle pesmi »Gozd v jeseni«, »Vprašanje« in »Nova Golgota«, v Obzorjih »Jesen na Doberdobo«, v Umetnosti »Davno že v grobu si...«, »Nevesti« in »Tužna pesem«, v Našem rodu »Uspavanka med vojno«, v Misli in delu »Na prvi postaji«; pesem »Orel in smreka« pa je bila tiskana v slovenski številki sara-jevskega »Pregleda« (junij—julij 1939). Vse druge pesmi pa so prvič objavljene šele v zbirki, ki tako priča ne samo o avtorjevi veliki plodovitosti in neumorni delavnosti, ampak predstavlja s te strani redkost, saj so pesniške zbirke pri nas navadno in večinoma le ponatisi iz revij.

Pesmi so razdeljene v pet ciklov z naslovi Reka življenja, Napisi za mesece, Nova Golgota, Blizu zemlje in Blizu neba. Poglavitna značilnost naj-novejše Gradnikove poezije, ki pa se v tem naslanja na predzadnjo zbirko, je v približevanju od subjektivnega k objektivnemu, od osebnega k splošno-veljavnemu, kar se kaže deloma tudi v obliki, ki je še bolj vezana, kakor smo bili tega pri pesniku vajeni že doslej. Razen tega je značilno, da so zopet skoraj popolnoma izostali erotični motivi, ki so bili zanj slej ko prej tako pomembni. Kljub temu pa se Gradnik tudi v pričujoči zbirki ni docela izneveril osebnim izpovedim, ki pa prav tako pričajo o spoznanjih in dognanjih

»novega« človeka kakor njegove pesniške podobe objektivnega življenja. V njegovi sedanji liriki resda ni več toliko neposrednih izpovedi, ampak prevladujeta vživetje v človeka in predmet, tako da se pogosto zdi, da je njegova pesem bolj opisna kakor izrazna. Toda ta prehod iz lirike v epiko je v resnici samo navidezen, kajti prestop iz subjektivnega v objektivni svet narekuje Gradniku globlje življenjsko doživetje in pomeni v bistvu prekoračitev preozkih mej individualizma in vstop v območje družabne in duhovne skupnosti. Kar se je zdelo pri Gradniku spočetka skorajda nemogoče, to se je v zadnjih dveh zbirkah pokazalo v presenetljivi podobi duhovne preorientacije. S tem se je razširil pesnikov motivni svet in se hkrati poglobila vsebina njegovih stvaritev; a morebiti je prav ta njegova razgledanost v duhovnejša obzorja tisti skriti vir, iz katerega zajema in vre neusahljiva moč njegovega ustvarjanja.

Prvi cikel z naslovom »Reka življenja«, ki je po številu pesmi najobširnejši, vsebuje izpovedi in razmišljanja o življenju, deloma v obliki neposrednega lirskega izraza, deloma pa se pesnik vtaplja v skrivnost in bolečino tujega življenja. V prvo vrsto spadajo na primer »Madona«, »Vprašanje«, »Tužna pesem« in »Konec«, medtem ko je za drugo skupino značilna poleg »Zločinke« predvsem »Nezakonska mati«, ki je zanimiva sodobna vzporednica Prešernovi pesmi z enakim naslovom. Podoba življenja, ki se nam razodeva iz teh pesmi, je sicer še zmerom mračna, kakor je bila ta poteza od vsega začetka značilna za Gradnika, vendar premaguje pesnik tragiko življenja s spoznanjem o vrednosti in smiselnosti človekovega trpljenja.

Podobna dognanja vsebuje cikel »Napisi za mesece«, kjer pesnik na svojski način razmišlja o življenju. Dogodki in pojavi v naravi, za katere je ustvaril vrsto izbranih pesniških podob, mu vzporedno ponazorujejo in razlagajo pomen in namen našega življenja. Čeprav so ti Gradnikovi napisi za mesece po misli in nastrojenju ter po podobi in melodiji iz večine vsi prav posrečeni, se mi zdita posebno lepa »Veliki traven« in »Gruden«. Prvi je takle: »Šmarnice: spomin sladak | mojega detinstva. Bosi | trgali smo vsak dan v rosi | za oltarčke cvetni slak. — Kje si tiste vere vir? | Grebel bi te z golo roko. | Kaj si že tako globoko, | da ne najdem te nikjer?« — Luč, ki je v prvi zasvetila iz davnega spomina, zasiže v drugi z nasprotne strani: »Mrz, samota, glad, obup. | Na ognjišču je polena | že izgrizel žar plamena, | zdaj so le pepela kup. — Sam si ko brez skrinje ključ. | Sam ko glas si brez odmeva. | Trpi. Le kar izgoreva, | drugemu je v temi luč.« — Te dve misli — o daljni lepoti, ki je nikoli ne dosežemo, čeprav se ji venomer približujemo, in o minljivosti vsega ter o vrednosti s tem združenega trpljenja — je Gradnik pesniško oblikoval tudi v nekaterih drugih pesmih. (Prim. Madona, Zlate lestve, Gozd v jeseni itd.)

Posebno aktualen je v zbirki tretji cikel z naslovom »Nova Golgota«. Tako je naslov tudi najdaljši pesmi te skupine, kjer je pesnik na izredno nazoren način upodobil grozo današnjih dni; vendar ne ostane pri zunanji podobi vojnih grozot, o kateri nam pripoveduje svetopisemska zgodba o Kajnu in Abelu in kateri je Gradnik še posebej posvetil pesem »Kajn«. Téži tega podedovanega greha in mračnim podobam črnega dežja, črnih ptic in črnih zvezd pa je postavil nasproti svetlo tišino uspavanke, spoznanje bratstva ter vizijo Kristusovega kraljestva, združeno s skrivnostjo Njegovega trpljenja.

Oba zadnja cikla, »Blizu zemlje« in »Blizu neba«, že z naslovom ponazorjeta smer Gradnikovega novega pesniškega realizma, ki je nastal iz sinteze impresionizma in nove romantike. V pesmih prvega izmed imenovanih ciklov se pesnik vrača v svojo rodno pokrajino, ki pa je ne gleda zdaj toliko z očmi impresionista v njeni zunanji slikovitosti, ampak jo zajame, bi lahko rekli, v njeni pokrajinski, a hkrati tudi v njeni sociološki in duhovni pomembnosti. V teh pesmih, izmed katerih naj posebej opozorim na »Jesenski večer v Medani« in »Medanske zvonove«, prikazuje pesnik naše ljudi v veselju in žalosti, pri delu in počitku, v grehu in molitvi, v njihovi povezanosti in v njihovi osamljenosti. Te njegove pesmi so klic od doma in predstavljajo po svojem osnovnem gledanju pravo nasprotje Župančičevi »Dumi«, na katero pa se vendarle tu in tam spomnimo. Prav tako pa bi bilo zanimivo primerjati Gradnikovo kmečko pesem z Valjavčevo ali pa s Kocbekovo, ki vsaka zase predstavlja svojski svet. Za Gradnika pomeni ta pesem beg iz mesta in povratek v mladost, obenem pa to osebno doživetje prehaja v podobo celotnega življenja, v podobo, v kateri se naravni in duhovni element spajata v čudoviti sintezi, prav kakor pravi avtor v pesmi »Vigred«:

»Pridi — in k zemlji in k nebu obrni pogled:
nedosegljive tam vijejo steze se sinje,
vendar na zemlji tu, v prahu še, božje stopinje
vedno kraj tebe zapuščajo svetli svoj sled.«

Zemlja in vse, kar je z njo v zvezi, je komajda našla bolj zaverovanega in bolj nazornega pesniškega oblikovalca, kakor je Gradnik. Vendarle išče pesnik tudi v tem na videz močnejše poudarjenem realizmu tistih zadnjih, večnih osnov našega življenja, za katere najde slednjič simbol »zlatih lestev«, to je tistih nevidnih vezi, ki vežejo človeka, sinú zemlje, s skrivnostnimi daljavami neba. Poleg pesmi »Zlate lestve«, po kateri je zbirka dobila svoje ime in obenem poseben vsebinski poudarek, so v tej zadnji skupini značilne in omembe vredne prepesnitve nekaterih psalmov; izmed njih je zlasti »Psalm triindvajseti« v pesniškem izrazu tako dovršen, da predstavlja enega najlepših zgledov religiozne lirike v slovenskem jeziku.

France Vodnik.

Zofja Kossak, Križarska vojska. Zgodovinski roman v štirih knjigah. Prvi in drugi del 1941. Založba »Naša knjiga«, 6. in 7. zvezek. Ljudska knjigarna v Ljubljani. Z dovoljenjem pisateljice poslovenil Tine Debeljak. Opremil arh. Vlado Gajšek. Strani 412 + 464 (= 876)

Žena pisateljica v novejši književnosti nikakor ni več redek pojav, vendar je njena vloga vidna še posebej v poljski literaturi, kjer je njihovo število kar presenetljivo veliko. Ena izmed vodilnih sodobnih poljskih pisateljic je tudi Zofja Kossak, ki se je po prvem možu imenovala Szczucka, a se je v drugo omožila s Szatkowskim. Čeprav je napisala tudi več del z motivi iz sodobnega življenja, je vendarle njeno pravo področje zgodovinski roman. Njeno pisateljsko delovanje pomeni nadaljevanje literarne tradicije najslavnejšega poljskega zgodovinskega romanopisca Henrika Sienkiewicza, čeprav Kossakova resda ne dosega vélikega prednika v gradnji ter mojstrskem obvladanju snovi. Doslej je ustvarila na tem področju troje večjih del, romane